

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΑΠΑΝΤΗΜΕΝΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ (ΓΝΩΣΤΟ)

ΠΛΑΤΩΝΟΣ, ΠΟΛΙΤΕΙΑ - ΕΝΟΤΗΤΑ 15:

Πρωτότυπο κείμενο (Ενότητα 15):

Ἄλλας δὲ καθημένας περίξ δι' ἴσου τρεῖς, ἐν θρόνῳ ἐκάστην, θυγατέρας τῆς Ἀνάγκης, Μοίρας, λευχειμονούσας, στέμματα ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἐχούσας, Λάχεσιν τε καὶ Κλωθῶ καὶ Ἄτροπον, ὑμνεῖν πρὸς τὴν τῶν Σειρῆνων ἁρμονίαν, Λάχεσιν μὲν τὰ γεγονότα, Κλωθῶ δὲ τὰ ὄντα, Ἄτροπον δὲ τὰ μέλλοντα. Καὶ τὴν μὲν Κλωθῶ τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἐφαπτομένην συνεπιστρέφειν τοῦ ἀτράκτου τὴν ἔξω περιφορὰν, διαλείπουσαν χρόνον, τὴν δὲ Ἄτροπον τῇ ἀριστερᾷ τὰς ἐντὸς αὐτῶν ὡσαύτως τὴν δὲ Λάχεσιν ἐν μέρει ἑκατέρας ἑκατέρα τῇ χειρὶ ἐφάπτεσθαι. Σφᾶς οὖν, ἐπειδὴ ἀφικέσθαι, εὐθύς δεῖν ἰέναι πρὸς τὴν Λάχεσιν. Προφήτην οὖν τινα σφᾶς πρῶτον μὲν ἐν τάξει διαστήσαι, ἔπειτα λαβόντα ἐκ τῶν τῆς Λαχέσεως γονάτων κλήρους τε καὶ βίων παραδείγματα, ἀναβάντα ἐπὶ τι βῆμα ὑψηλὸν εἰπεῖν -

«Ἀνάγκης θυγατρὸς κόρης Λαχέσεως λόγος. Ψυχαὶ ἐφήμεροι, ἀρχὴ ἄλλης περιόδου θνητοῦ γένους θανατηφόρου. Οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται, ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε. Πρῶτος δ' ὁ λαχὼν πρῶτος αἰρείσθω βίον ᾧ συνέσται ἐξ ἀνάγκης. Ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἦν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων πλέον καὶ ἔλαττον αὐτῆς ἕκαστος ἔξει. Αἰτία ἐλομένου θεὸς ἀναίτιος.»

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

1. Να μεταφράσετε το απόσπασμα: «Και τὴν μὲν Κλωθῶ ... θεὸς ἀναίτιος». [Μονάδες: /10]
2. Να αναλύσετε το βαθύτερο νόημα του μύθου του αποσπάσματος, δεδομένου ὅτι ὁ διάλογος εξετάζει τὸ θέμα τῆς Δικαιοσύνης. Πῶς μπορεῖ νὰ συνδυαστεῖ με ὅ,τι διεξοδικῶς ἔχει ἀναλυθεῖ μέχρι στιγμῆς; [Μονάδες: /10]
3. Πῶς παρουσιάζεται ἡ σχέση ἐλευθερίας - εὐθύνης στο ἀπόσπασμα; Νὰ συνθέσετε ἕνα κείμενο 200 - 250 λέξεων που νὰ καταγράφετε τεκμηριωμένα τὶς ἀπόψεις σας. [Μονάδες: /10]
4. Σε ποιο σημεῖο φαίνεται ὅτι ὁ Πλάτων διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὶς προηγούμενες παραδοσιακὲς ἀντιλήψεις καὶ πῶς δικαιολογεῖται αὐτό; [Μονάδες: /10]
5. Ποιο εἶναι τὸ θέμα τῆς «Πολιτείας» καὶ με ποῖον τρόπο συνδέεται με τὸ θέμα τῆς ἐνότητας που ἐξετάζεται ἐδῶ; [Μονάδες: /10]
6. Νὰ ἐντοπίσετε στο κείμενο λέξεις που νὰ ἔχουν ετυμολογικὴ συγγένεια με τοὺς παρακάτω ὀρους τῆς νέας ἐλληνικῆς: *λαχεῖο, τροπή, ἀπτός, κατάληψη, προαίρεση*. [Μονάδες: 10]

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ:

1. Και η Κλωθώ κατά τα διαλείμματα, πιάνοντας με το δεξί χέρι την άτρακτο βοηθούσε στην εξωτερική περιστροφή, και η Άτροπος με το αριστερό (χέρι) πάλι (βοηθούσε) με τον ίδιο τρόπο τις εσωτερικές περιστροφές και η Λάχηση με τη σειρά της με το κάθε χέρι της έπιανε (βοηθώντας) και τα δυο είδη περιστροφών. Αυτοί λοιπόν, όταν έφθαναν, έπρεπε να παρουσιαστούν μπροστά στη Λάχηση. Πρώτα, λοιπόν, κάποιος προφήτης τους έβαλε να σταθούν με τάξη, στη συνέχεια αφού πήρε από τα γόνατα της Λάχησης κλήρους και δείγματα τρόπων ζωής, αφού ανέβηκε σε κάποιο ψηλό βήμα είπε: « Τα λόγια (είναι) της Λάχησης της παρθένου, της κόρης της Ανάγκης. Ψυχές εφήμερες, αρχίζει άλλη περίοδος για το θνητό γένος η οποία θα οδηγήσει στον θάνατο. Δε θα σας διαλέξει ο δαίμονας (τύχη), αλλά εσείς θα διαλέξετε το δαίμονά σας. Ο πρώτο λοιπόν που θα κληρωθεί ως διαλέξει πρώτος τη ζωή την οποία θα ζήσει αναγκαστικά. Και η αρετή δεν είναι ιδιοκτησία κανενός, την οποία εάν τιμά ή περιφρονεί ο καθένας θα έχει απ' αυτή περισσότερο ή λιγότερο μέρος. Η ευθύνη (είναι) αυτού που επιλέγει ο θεός είναι ανεύθυνος.

2. Ο πλατωνικός διάλογος που εξετάζουμε θέτει ως μείζον πρόβλημα μεταξύ των συνομιλητών τη φύση και ουσία της έννοιας της δικαιοσύνης. Ωστόσο, αυτό το πολύπλοκο ζήτημα γίνεται εφελκτήριο για να εξεταστεί ένα πλήθος από άλλα θέματα: φιλοσοφικά, αισθητικά, παθολογίας πολιτευμάτων κτλ. Μέσα από αυτή την οπτική, ο μύθος του Ηρόδ και το εσχοτολογικό περιεχόμενό του εκφράζει μια σειρά από επιδράσεις ζωροαστρικές και σαμανιστικές και συνδέεται νοηματικά με τη φύση και το περιεχόμενο των θεμάτων που έχουν μέχρι εδώ εξεταστεί.

Ειδικότερα, ο μύθος του Ηρόδ αποτελεί τη μεγαλύτερη και πιο εμβριθή ανάλυση του Πλάτωνα για την ανθρώπινη ψυχή από την πρώτη της γέννηση μέχρι και τη μετενσάρκωσή της. Παρουσιάζει διεξοδικά τις περιπέτειες που περνά η ψυχή με στόχο πάντα να καταδείξει την τάξη την τάξη και αρμονία που υπάρχει σε ολόκληρο το σύμπαν και κατ' επέκταση την τάξη που οφείλει να επικρατεί στην ψυχή του ανθρώπου. Όπως μια κοινωνία πολιτικά οργανωμένη είναι δίκαιη όταν το κάθε μέλος της επιτελεί αυτό που του έχει ανατεθεί (που είναι ταγμένος γι' αυτό) – χωρίς δηλαδή να πολυπραγμονεί – στην ουσία δηλαδή κυβερνώντας το λογιστικό του (άρα ταυτίζεται με αυτόν που ο Πλάτων ονομάζει φύλακα-παντελή), έτσι και κάθε απλός άνθρωπος γίνεται δίκαιος όταν το λογιστικό του κυριαρχεί στο θυμοειδές και επιθυμητικό. Συνεπώς, όπως τα ουράνια σώματα διέπονται από τάξη και αρμονία, έτσι και η ανθρώπινη ψυχή οφείλει να βάλει σε τάξη και να θέσει σε αρμονική συνύπαρξη τα τρία αντιμαχόμενα μέρη απ' τα οποία απαρτίζεται.

Η αναλυτική περιγραφή της περίπτωσης του Ηρόδ, επιτελεί μια ακόμη λειτουργία: σχολιάζεται το θέμα της απονομής δικαιοσύνης είτε στην παρούσα είτε στη μέλλουσα ζωή. Οι ψυχές μετά τη δίκη τους φθάνουν μπροστά στις Μοίρες και καλούνται από τον προφήτη-ιεροφάντη να επιλέξουν ελεύθερες τρόπο ζωής και να ενσαρκωθούν εκ νέου. Όμως, αυτή η ελεύθερη επιλογή εξαρτάται από την ίδια την ηθική στάση του ανθρώπου. Κάθε άνθρωπος οφείλει να κατανοήσει τη βαθύτερη ουσία της έννοιας της δικαιοσύνης αλλά και της άδικης-φαύλης συμπεριφοράς και κατ' επέκταση τη βαθύτερη έννοια του καλού και του κακού. Η γνώση του αγαθού αποτελεί την προϋπόθεση για την καλύτερη επιλογή του βίου, άλλωστε αυτή η γνώση οδηγεί τον άνθρωπο στη δικαιοσύνη τόσο για την παρούσα ζωή όσο και για τη μέλλουσα.

3. Στο απόσπασμα, ο άνθρωπος διαλέγει το δαίμονα του και δε διαλέγεται από αυτόν, έχει δηλαδή την ευθύνη της προσωπικής επιλογής. Επιλέγει, άρα είναι υπεύθυνος για τη μοίρα

του, για την ευδαιμονία και κακοδαιμονία του, αντίθετα ο θεός δεν έχει ευθύνη, γιατί δε συμμετέχει με την επιλογή (που καθορίζεται αποκλειστικά από τον άνθρωπο). Άρα η ελευθερία του ανθρώπου βρίσκεται σε άμεση σχέση αλληλεξάρτηση με την ευθύνη που πρέπει να αναλαμβάνει.

Γενικότερα, η ευθύνη είναι το αποτέλεσμα μιας διαλεκτικής διεργασίας του νου, αποτελεί το συμπέρασμα της κρίσης μας πάνω στα πράγματα και τις ιδέες. Αυτό σημαίνει πως μόνο στο χώρο της ελεύθερης σκέψης μπορεί να γεννηθεί η ευθύνη. Χωρίς την ελευθερία της προσωπικότητας είναι αδύνατο να γίνει λόγος για ευθύνη του προσώπου. Ο άνθρωπος τότε μόνο είναι υπεύθυνος για όσα κάνει ή αποφεύγει να κάνει, όταν είναι ελεύθερος από προκαταλήψεις, άγνοια, πάθη. Αυτός που ενεργεί έχοντας επίγνωση των συνεπειών των πράξεών του, έχει τη δύναμη να είναι έτοιμος να λογοδοτεί σε κάθε στιγμή για ό,τι έκανε ή παρέλειψε να κάνει. Λογοδοτεί όμως τόσο μπροστά στους άλλους που του ζητούν ευθύνες αλλά και απέναντι στη συνείδησή του που αποτελεί αδέκαστο και αντικειμενικό κριτή.

Καταλήγοντας, ευθύνη είναι μια ορισμένη στάση που ελεύθερα επιλέγει να πάρει το άτομο σε κάθε έκφραση της προσωπικής ή κοινωνικής ζωής του. Αυτή η στάση μπορεί να είναι θετική (να συμφωνεί με την προτροπή της συνείδησης) ή αρνητική (να απορρίπτει κατεστημένες δομές της κοινωνικής-πολιτικής συμπεριφοράς).

4. Η αντίληψη που υπήρχε ήταν πως κάθε άνθρωπος έχει το δαίμονά του που τον παραστέκει στη ζωή του. Στοιχεία αυτής της αντίληψης βρίσκουμε στον Όμηρο, Πίνδαρο, Ηράκλειτο. Ακόμη, οι λαϊκές αντιλήψεις υποστήριζαν πως ο δαίμονας είναι αυτός που επιλέγει τον άνθρωπο. Στην ενότητα αυτή αποδεικνύεται πως ο άνθρωπος επιλέγει τον δαίμονα του και πως πρόκειται για μια προσωπική ελεύθερη επιλογή. Άρα, στο σημείο αυτό ο Πλάτων αντιστρέφει την παράδοση και δίνει μεγαλύτερη έμφαση στον άνθρωπο και την ευθύνη του να επιλέγει. Κατά τον Πλάτωνα δηλαδή, ο άνθρωπος επιλέγει και είναι υπεύθυνος για τη μοίρα του: αν θα «κερδίσει» την ευδαιμονία ή κακό - δαιμονία. Συνεπώς, στον Πλάτωνα, ο δαίμων αποπροσωποποιείται, δεν έχει υπερφυσικές ιδιότητες, αλλά γίνεται το ειδικό μερίδιο ευθύνης που έχει ο άνθρωπος στη ζωή (Δαίμων < δαίωμα = διαιρώ, διαμοιράζω).

5. Τις απόψεις του για την ιδεώδη πολιτεία, την καλλίπολιν, που εξασφαλίζει στον πολίτη της τον άριστο βίο, εκθέτει ο Πλάτων στην «Πολιτεία» του. Ανάμεσα στα πολλά θέματα που σχολιάζει αποτελεί και αυτό της αθανασίας της ψυχής. Μάλιστα υποστηρίζει ότι ο δίκαιος θα επιβραβευθεί είτε εν ζωή είτε μετά θάνατο, όπως και είναι βέβαιος ότι θα τιμωρηθεί ο άδικος είτε σ' αυτόν είτε στον άλλο κόσμο. Ο εσχατολογικός μύθος του Ηρόδου και πολύ περισσότερο οι κοσμογονικές αντιλήψεις που διατυπώνονται στο Λαχέσεως Λόγος εντάσσονται μέσα στο γενικότερο πνεύμα του Πλάτωνα ότι η ψυχή που είναι αθάνατη είναι ελεύθερη να επιλέξει τρόπο ζωής κατά τη μετενσάρκωση της και ανάλογα να κριθεί για τις επιλογές του ο άνθρωπος (είτε ζωντανός είτε μετά θάνατο) ώστε να εκδηλωθεί έμπρακτα το Δίκαιο και η Αρμονία που διέπει το σύμπαν.

6. **λαχείο:** Λάχεσιν, λήξεται, λαχών

τροπή: ἄτροπον

απτός: ἐφαπτομένην, ἐφάπτεσθαι

κατάληψη: λαβόντα

προαίρεση: αἰρήσεσθε

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΑ - ΕΝΟΤΗΤΑ 20
ΠΛΑΤΩΝΟΣ, ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ - ΕΝΟΤΗΤΑ 7:

Πρωτότυπο κείμενο (Ενότητα 20):

Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινήν ποιητέον, φανερόν· τίς δ' ἔσται ἡ παιδεία καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν. Νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων. Οὐ γὰρ ταῦτ' ἅπαντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μαθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον, οὐδὲ φανερόν ποτε πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος· ἕκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας ταραχώδης ἢ σκέψις καὶ δῆλον οὐδὲν ποτε ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἢ τὰ περιττὰ (πάντα γὰρ εἴληφε ταῦτα κριτὰς τινὰς)· περὶ τε τῶν πρὸς ἀρετὴν οὐθέν ἐστιν ὁμολογούμενον (καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν, ὥστ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἄσκησιν αὐτῆς). Ὅτι μὲν οὖν τὰ ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεσθαι τῶν χρησίμων, οὐκ ἄδηλον· ὅτι δὲ οὐ πάντα, διηρημένων τῶν τε ἐλευθερίων ἔργων καὶ τῶν ἀνελευθερίων φανερόν, καὶ ὅτι τῶν τοιούτων δεῖ μετέχειν ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάνουσον. Βάνουσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τοῦτο νομίζειν καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἄχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων ἢ τὴν διάνοιαν.

Μεταφρασμένο Κείμενο (Ενότητα 7)

Στην πραγματικότητα, αρχίζουν από την παιδική ηλικία να διδάσκουν και να νοθετούν, συνεχίζοντας για όλη τη ζωή. Αμέσως μόλις αρχίσει να καταλαβαίνει ένα παιδί τι του λένε, και η παραμάνα του και η μητέρα του και ο παιδαγωγός του και ο ίδιος ο πατέρας του αγωνίζονται γι' αυτό το πράγμα, για το πώς δηλαδή θα βελτιωθεί το αγόρι, διδάσκοντάς το για κάθε του πράξη και για κάθε του λόγο και εξηγώντας του ότι αυτό είναι δίκαιο και το άλλο άδικο, και ότι αυτό είναι καλό και το άλλο αισχρό, και αυτό όσιο και εκείνο ανόσιο, και ότι αυτά πρέπει να τα κάνεις και αυτά να μην τα κάνεις. Και όταν ακούει με τη θέλησή του, πάει καλά. Εάν όμως δεν υπακούει, τότε, με τις απειλές και τα χτυπήματα το «ισιώνουν», σαν δέντρο που λυγίζει και γέρνει. Κι ύστερα, όταν το στέλνουν στους δασκάλους, δίνουν εντολή να επιμεληθεί ο δάσκαλος περισσότερο την ευκοσμία των παιδιών, παρά τα γράμματα και τη μουσική. Και οι δάσκαλοι άλλωστε γι' αυτό φροντίζουν κυρίως. Και μόλις τα αγόρια μάθουν καλά τα γράμματα και είναι σε θέση στο εξής να καταλάβουν ένα γραπτό κείμενο, όπως μέχρι τώρα καταλάβαιναν τον προφορικό λόγο, τα βάζουν, καθισμένα στα θρανία τους, να διαβάζουν δυνατά τα ποιήματα των μεγάλων ποιητών και τα αναγκάζουν να μάθουν απ' έξω αυτά τα έργα, στα οποία υπάρχουν πολλές συμβουλές, αλλά και αναλύσεις για τα πράγματα, και ἐπαινοί και εγκώμια, για τους αρχαίους ήρωες, προκειμένου του αγόρι να θελήσει να τους μιμηθεί και να έχει διάθεση να γίνει παρόμοιος...

Και όταν πια φύγουν αυτοί (δηλ. οι νέοι) από τους δασκάλους, η πόλη, με τη σειρά της, τους αναγκάζει να μάθουν τους νόμους, και να ζουν σύμφωνα με αυτούς ώστε να μην ενεργούν μόνοι τους και όπως νομίζουν οι ίδιοι... Έτσι, και η πόλη, υπογραμμίζοντας τους νόμους, αυτά τα επινοήματα των καλών, παλαιών νομοθετών, αναγκάζει και όσους ασκούν ένα αξίωμα και όσους άρχονται να συμμορφώνονται με αυτούς. Εκείνος δε ο οποίος τους παραβαίνει, υφίσταται κυρώσεις και οι κυρώσεις αυτές ονομάζονται, και σε σας εδώ (δηλ. στην Αθήνα) και σε πολλά άλλα μέρη, ευθύνες, λες και η δικαιοσύνη ξαναβάζει (τον παραβάτη) στην ευθεία.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

1. Να μεταφράσετε το απόσπασμα «Νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται ... ἢ τὴν διάνοιαν» του πρωτότυπου κειμένου. [Μονάδες: /10]

2. Όπως γίνεται αντιληπτό οι απόψεις του Αριστοτέλη απηχούν συγκεκριμένες αντιλήψεις, σύμφωνες με τις κοινωνικό - πολιτικές συνθήκες της εποχής του (4^{ος} π.Χ. αιώνας). Ποια θεωρείται ότι αποτελούν τα χαρακτηριστικά μιας γνήσιας δημοκρατικής παι- δείας; (Να συντάξετε ένα κείμενο στο οποίο να καταγράφετε τις απόψεις σας με βάση τις σύγχρονες κοινωνικό - πολιτικές συνθή- κες). [Μονάδες: /15]

3. Ποιες οι αντιλήψεις των Πλάτωνα και Αριστοτέλη σχετικά με τους στόχους του εκπαιδευτικού συστήματος, όπως αποδεικνύεται και από τα δύο κείμενα; [Μονάδες: /15]

4. Ποια η νοηματική σύνδεση μεταξύ Ηθικών Νικομαχείων και Πολι- τικών; Πώς αποδεικνύεται ότι το δεύτερο αποτελεί νοηματική συνέ- χεια του πρώτου; [Μονάδες: /10]

5. Η λέξη **έμποδων** παράγεται από:

α. έμπόδιον

β. έμπίπτω

γ. έν + ποσίν + ών

[Μονάδες: /5]

6. Να γράψετε τρία ομόρριζα της Νέας Ελληνικής καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: **παιδείας, όμολογώ, λανθάνειν**. [Μονάδες: /5]

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ:

1. Γιατί σήμερα υπάρχουν διαφορετικές απόψεις ως προς το εκπαι- δευτικό πρόγραμμα. Πράγματι, δεν έχουν όλοι την ίδια γνώμη για το τι πρέπει να μάθουν οι νέοι, ούτε σε σχέση με την αρετή ούτε σε σχέση με την άριστη ζωή ούτε είναι φανερό, αν η παιδεία πρέπει να έχει στόχο την άσκηση και την καλλιέργεια του νου ή τη διαμόρφω- ση ηθικού χαρακτήρα η έρευνά μας θα βρεθεί αντιμέτωπη με μεγάλη σύγχυση, αν ξεκινήσουμε από την εκπαίδευση που παρέχεται σήμερα και καθόλου δε φαίνεται τι πρέπει να επιδιώκει η παιδεία , αυτά που είναι χρήσιμα για τη ζωή, ή αυτά που οδηγούν στην αρετή ή αυτά που απλώς προάγουν τη γνώση (γιατί όλες αυτές οι απόψεις έχουν βρει κάποιους υποστηρικτές) και σχετικά με αυτά που οδηγούν στην αρετή δεν υπάρχει καμιά απολύτως συμφωνία (καταρχήν για την αρετή, δεν έχουν όλοι όσοι την τιμούν την ίδια ιδέα, ώστε δικαιολογημένα υποστηρίζουν διαφορετικές γνώμες και ως προς την άσκησή της). Είναι λοιπόν φανερό ότι(τα παιδιά) πρέπει να διδάσκονται από τα χρήσιμα τα πιο απαραίτητα είναι επίσης φανερό ότι (δεν πρέπει να τα διδάσκονται) όλα, δεδομένου ότι οι ασχολίες διακρίνονται σε αυτές που ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους και σε αυτές που δεν ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους, και (είναι φανερό) ότι από τα χρήσιμα πράγματα τα παιδιά πρέπει να μαθαίνουν όσα δεν κάνουν τιποτένιο αυτόν που τα μαθαίνει. Πρέπει όμως να θεωρούμε ευτελή κάθε ασχολία και τέχνη ή μάθηση που κάνει άχρηστο το σώμα ή το μυαλό των ελεύθερων ανθρώπων για τα έργα και τις πράξεις της αρετής.
2. Παιδεία ονομάζουμε την πρώτιστη κοινωνική λειτουργία, στην οποία στηρίζεται η ανάπτυξη και καλλιέργεια τόσο των πνευματι- κών και σωματικών, όσο και των ψυχικών ιδιοτήτων ενός ανθρώ- που. Η δημοκρατική μάλιστα παιδεία επιτυγχάνεται με συστηματι- κή αγωγή, που αποβλέπει στην ολόπλευρη και σφαιρική ανάπτυξη της προσωπικότητας του ανθρώπου, στην ανακάλυψη και καλλιέρ- γεια των κλίσεων και των δεξιοτήτων του και στη διαμόρφωση ενός φιλελεύθερου ήθους. Μια τέτοια παιδεία καλλιεργεί ευρύτερα την ψυχή και το ήθος του νέου, ώστε να διαπνέεται από ανθρωπιστικές αξίες όπως η ανεκτικότητα και η αποδοχή της διαφορετικότητας του άλλου. Στην ουσία δηλαδή η δημοκρατική παιδεία αναπτύσσει προς την επιθυμητή κατεύθυνση τις έμφυτες ροπές του ανθρώπου, όμως για την επιτυχία ενός τέτοιου σκοπού σημαντική είναι και η συμβουλή του διδάσκοντα.

Η δημοκρατική παιδεία διαφέρει από την αντίθετή της αυταρχικής στα εξής σημεία: *i)* καλλιεργεί το διάλογο και την αυτενέργεια του μαθητή, τον βοηθά να κατανοεί τον κόσμο γύρω του μαθαίνοντας τον πώς να μαθαίνει, τονίζοντας την αξία του γόνιμου προβληματισμού και της αμφισβήτησης. *ii)* Καλλιεργεί το ήθος του τονίζοντας την αξία του μέτρου αλλά και του σθένους στην αντιμετώπιση κάθε προβλήματος, ώστε να αποκτήσει την πολυπόθητη αυτογνωσία και ετερογνωσία και να κερδίσει την αρμονική συνύπαρξη του με τους άλλους.

Συμπερασματικά, η δημοκρατική παιδεία αποτελεί ένα επιτακτικό αίτημα των σύγχρονων κοινωνιών γιατί μόνο έτσι επιτυγχάνεται εύρυθμη λειτουργία ενός κοινωνικού συνόλου με την παράλληλη διαμόρφωση ηθικά ακέραιων χαρακτήρων και ορθά σκεπτόμενων πολιτών.

3. Στα δύο αποσπάσματα που δίνονται διατυπώνονται απόψεις σχετικά με τους στόχους της παιδείας έτσι ώστε το κάθε άτομο να γίνει ενεργός πολίτης, λειτουργώντας ορθά μέσα στα πλαίσια της πόλης και ζώντας αρμονικά με τους συμπολίτες του. Και οι δύο υποστηρίζουν ότι η παιδεία είναι ανάγκη να αποτελεί πεδίο νομοθετικών ρυθμίσεων, όμως ο Σταγειρίτης διευκρινίζει πως έχει αποτελέσει θέμα συγκρούσεων και διαφωνιών **α)** το περιεχόμενο των σπουδών (η απόκτηση της αρετής ή της υλικής ευμάρειας) και **β)** οι στόχοι της εκπαίδευσης (η άσκηση του νου ή η διαμόρφωση ηθικής προσωπικότητας). Και οι δύο πάντως φαίνεται να συμφωνούν πώς στόχος της παιδείας είναι ανάγκη να αποτελεί η απόκτηση της αρετής που θα διαμορφώνει δίκαιους πολίτες που θα θέτουν την ευημερία του συνόλου πάνω από την προσωπική τους.

4. Για τον Αριστοτέλη η ηθική φιλοσοφία στην ουσία αποτελεί μέρος της πολιτικής φιλοσοφίας. Ο Αριστοτέλης το δηλώνει ολοκάθαρα με τον τρόπο που τελειώνει τα Ηθικά Νικομάχεια: «Τώρα που μιλήσαμε για όλα αυτά, είναι η ώρα να μιλήσουμε και για τους νόμους και για τα πολιτεύματα. Τότε θα έχουμε ολοκληρώσει την περί τα ανθρώπινα φιλοσοφία μας. Ας αρχίσουμε λοιπόν το λόγο μας». Η παράξενη αυτή για τέλος βιβλίου φράση εξηγείται μόνο αν θεωρηθεί πέρασμα σ' ένα καινούριο βιβλίο. Το βιβλίο αυτό είναι τα Πολιτικά. Σ' αυτό, πράγματι, κάνει λόγο για τα θέματα που εξήγγειλε στο τέλος των Ηθικών Νικομαχείων του.

5. γ. ἐν + ποσίν + ὦν

6. **παιδείας**: παιδότοπος, παιδίατρος, παιδαγωγική

ὁμολογῶ: εξομολόγηση, ομολογία, ανομολόγητος

λανθάνειν: λάθος, λήθη, λησμονιά

ΠΛΑΤΩΝΟΣ, ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ - ΕΝΟΤΗΤΑ 6:

Πρωτότυπο κείμενο (Ενότητα 6):

Ἐνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμοῦται καὶ νοθετεῖ, δῆλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὔσης. Εἰ γὰρ ἐθέλεις ἐννοῆσαι τὸ κολάζειν, ὃ Σώκρατες, τοὺς ἀδικοῦντας τί ποτε δύναται, αὐτὸ σε διδάξει ὅτι οἷ γε ἄνθρωποι ἡγοῦνται παρασκευαστὸν εἶναι ἀρετῆν. Οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἕνεκα, ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται· ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται - οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγένητον θεῖη - ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὐτίς ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὔτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα. Καὶ τοιαύτην διάνοιαν ἔχων διανοεῖται παιδευτὴν εἶναι ἀρετῆν ἀποτροπῆς γοῦν ἕνεκα κολάζει. Ταύτην οὖν τὴν δόξαν πάντες ἔχουσι ὅσοι περ τιμωροῦνται καὶ ἴδια καὶ δημοσίᾳ. Τιμωροῦνται δὲ καὶ κολάζονται οἱ τε ἄλλοι ἄνθρωποι οὓς ἂν οἴωνται ἀδικεῖν, καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναῖοι οἱ σοὶ πολῖται ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ Ἀθηναῖοί εἰσι τῶν ἡγουμένων παρασκευαστὸν εἶναι καὶ διδακτὸν ἀρετῆν. Ὡς μὲν οὖν εἰκότως ἀποδέχονται οἱ σοὶ πολῖται καὶ χαλκῆος καὶ σκυτοτόμου συμβουλευόντος τὰ πολιτικά, καὶ ὅτι διδακτὸν καὶ παρασκευαστὸν ἡγοῦνται ἀρετῆν, ἀποδέδεικται σοι, ὃ Σώκρατες, ἱκανῶς, ὡς γέ μοι φαίνεται.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

1. Να μεταφραστεί το απόσπασμα. [Μονάδες: /10]
2. Με ποια επιχειρήματα προσπαθεί ο σοφιστής να αποδείξει το «*διδασκτό της αρετής*»; Να τα αξιολογήσετε. [Μονάδες: /10]
3. Ποιες είναι οι αντιλήψεις του Πρωταγόρα για τον σκοπό των ποινών και τον παιδευτικό χαρακτήρα τους; [Μονάδες: /10]
4. Να συντάξετε ένα κείμενο 150-200 λέξεων για το ρόλο του σωφρονιστικού συστήματος στις σύγχρονες κοινωνίες. [Μονάδες: /10]
5. Τι γνωρίζετε για το μύθο ως τρόπο έκθεσης των απόψεων των σοφιστών και του Πρωταγόρα; [Μονάδες: /10]
6. **Θυμοῦται, παρεληλυθότος, θεῖη, δόξαν, οἴωνται:** Να γράψετε για καθεμιά από τις λέξεις ένα νεοελληνικό ομόρριζο και στη συνέχεια να σχηματίσετε μ' αυτά προτάσεις.

[Μονάδες: /10]

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ:

1. Στην περίπτωση λοιπόν αυτή, ο καθένας θυμώνει με τον καθένα και τον συμβουλεύει φανερά, επειδή κρίνονται η επιμέλεια και η μάθηση, πράγματα που μπορούν να αποκτηθούν. Αν αλήθεια θέλεις, Σωκράτη, να καταλάβεις τι τέλος πάντων σημαίνει το να τιμωρεί κανείς αυτούς που αδικούν, αυτό το ίδιο θα σε διδάξει ότι οι άνθρωποι τουλάχιστον θεωρούν ότι είναι δυνατό να αποκτηθεί η αρετή. Επειδή κανείς δεν τιμωρεί αυτούς που αδικούν έχοντας στο νου του αυτό και εξαιτίας αυτού, ότι δηλαδή κάποιος έκανε ένα αδίκημα, εκτός αν κάποιος τιμωρεί ασυλλόγιστα, όπως ένα θηρίο και αυτός που επιχειρεί να τιμωρεί σύμφωνα με τη λογική δεν τιμωρεί για το αδίκημα που πέρασε - επειδή δε θα μπορούσε βέβαια να κάνει να μην έχει γίνει αυτό που έγινε - αλλά για το μέλλον, για να μην αδικήσει ξανά

ούτε ο ίδιος, ούτε άλλος που είδε ότι αυτός τιμωρήθηκε. Κι εφόσον έχει τέτοια σκέψη, πιστεύει ότι η αρετή είναι διδακτική, για αποτροπή βέβαια τιμωρεί. Αυτή λοιπόν, τέλος, την γνώμη έχουν όλοι όσοι ακριβώς τιμωρούν και στην ιδιωτική και στην δημόσια ζωή. Και τιμωρούν για εκδίκηση και για σωφρονισμό και οι άλλοι άνθρωποι όποιους τυχόν θεωρούν ότι αδικούν, και κυρίως οι Αθηναίοι, οι συμπολίτες σου· κατά συνέπεια, σύμφωνα μ' αυτή την σκέψη και οι Αθηναίοι είναι απ' αυτούς που νομίζουν ότι η αρετή μπορεί να αποκτηθεί και να διδαχθεί.

2. Στην ενότητα αυτή ο Πρωταγόρας επιχειρεί να προσθέσει ένα ακόμη επιχείρημα για να αποδείξει τεκμηριωμένα τη δυνατότητα διδασκαλίας της αρετής. Έτσι, υποστηρίζει ότι: ο άνθρωπος συμβουλεύει και τιμωρεί καθέναν που παρασύρεται σε μια παραβατική και άδικη συμπεριφορά ακριβώς επειδή θεωρεί ότι η αρετή μπορεί ν' απαιτηθεί με διδασκαλία και άσκηση. Έκδηλη απόδειξη γι' αυτό αποτελεί ο χαρακτήρας των ποινών και ο σκοπός επιβολής τους: κανείς δεν επιβάλλει την ποινή με στόχο την αντεκδίκηση, γιατί κάτι τέτοιο στερείται τόσο πρακτικού, όσο και ηθικού περιεχομένου. Ο Πρωταγόρας τονίζει πως για την κοινωνία που επιβάλλει ποινές για κάθε παραβατική συμπεριφορά σημασία έχει η πρόληψη και ο σωφρονισμός. Δηλαδή, η υποδειγματική τιμωρία αυτού που λειτουργεί άδικα και αντικοινωνικά, λειτουργεί αποτρεπτικά γι' αυτόν ή αυτούς που θα επιθυμήσουν να εκδηλώσουν ανάλογη συμπεριφορά.

Αξιολογώντας τώρα το συλλογισμό του σοφιστή παρατηρούμε:

^{3/4} **Προκείμενη 1:** Οι ποινές επιβάλλονται για αδικήματα που μπορούν να εξαλειφθούν με το σωφρονισμό.

^{3/4} **Προκείμενη 2:** Οι αδυναμίες αυτές εμφανίζονται όπου υπάρχει απουσία αρετής.

^{3/4} **Συμπέρασμα:** Άρα, αυτός που επιβάλλει τις ποινές πιστεύει στη δυνατότητα διδασκαλίας της αρετής.

Ελέγχοντας τον παραπάνω συλλογισμό (ως προς την εγκυρότητα και αλήθεια του) παρατηρεί κανείς ότι: *i*) η παραδοχή από τον σοφιστή ότι η ποινή επιβάλλεται μόνο για σωφρονισμό και ότι *ii*) η αρετή μπορεί να αποκτηθεί με διδασκαλία και άσκηση ο σοφιστής χρησιμοποιεί ως αποδεικτικό υλικό δυο προτάσεις που πρέπει ν' αποδειχθούν αν είναι αληθείς ή όχι.

3. Το απόσπασμα αυτό αποτελεί την πρώτη απόδειξη του παιδευτι-ού χαρακτήρα των ποινών στην ιστορία της ευρωπαϊκής σκέψης και πολιτισμού. Ο Πρωταγόρας υποστηρίζει πως η ποινή δεν αποτελεί αυτοσκοπό, ούτε εφαρμόζεται με σκοπό την αντεκδίκηση. Ο σοφιστής φαίνεται πως υποστηρίζει ότι οι ποινές αποτελούν ένα μέσο αποτροπής για κάθε παραβατική πράξη και το επιχείρημα αυτό προβάλλει σ' όσους με σκεπτικισμό στέκονται μπροστά στη σωφρονιστική - παραδειγματική δύναμη των ποινών (και π.χ. επιθυμούν την επιβολή της θανατικής ποινής). Ο Πρωταγόρας δηλαδή υπογραμμίζει τη διαφορά ανάμεσα στην αντεκδίκηση που ταιριάζει περισσότερο στα θηρία και τον κολασμό που αρμόζει στα ορθώς - λογικώς σκεπτόμενα άτομα. Με αυτή την αντίληψη γίνε-αι για την αντίληψη του σωφρονισμού του δράστη, του παραδειγματι-μού των άλλων και το νόημα της απονομής δικαιοσύνης.

4. Ζώντας στα σύγχρονα και οργανωμένα κοινωνικά σύνολα θα μπορούσε κανείς να διαπιστώσει ότι το σωφρονιστικό σύστημα, ακόμη και των πιο προηγμένων οικονομικά χωρών αντιμετωπίζει προβλήματα, γεγονός που αποδεικνύει ότι διέρχεται κρίση ο θεσμός της επιβολής και εφαρμογής των ποινών. Το σωφρονιστικό σύστημα αν εφαρμοστούν έμπρακτα αυτοί οι στόχοι θα βελτιωθεί και το κοινωνικό σύνολο θα λειτουργεί αρμονικά και εύρυθμα εξασφαλίζοντας και στον πολίτη κλίμα ασφάλειας - βεβαιότητας και στην κοινωνία συνοχή και ομοψυχία. Οι στόχοι αυτοί είναι οι εξής: α) πρόληψη και καταστολή της βίας,

σεβασμός των δικαιωμάτων των πολιτών, β) διασφάλιση της κοινωνικής ευταξίας, γ) συνεισιμόσ, αναμόρφωση και επανένταξη του δράστη, δ) παραδειγματισμός των υπολοίπων μελών.

Με αυτές τις αρχές δεν θα καλλιεργείται στο θύτη το αίσθημα της αδικίας και αποτυχίας, θα μπορέσει να κατανοήσει το λάθος του και να μετανιώσει ειλικρινά γι' αυτό και τελικά μετά την έκτιση της ποινής του να μην επαναλάβει την αντικοινωνική συμπεριφορά. Από την άλλη πάλι πλευρά, ο καθένας από εμάς θα συνειδητοποιήσει ότι ο άνθρωπος αποτελεί υπέρτατη αξία και συνάπτοντας υγιείς σχέσεις με τους συνανθρώπους του θα αποτελεί πρότυπο ηθικής συμπεριφοράς.

5. Ως μύθο μπορούμε να ορίσουμε κάθε αφήγηση που έχει ποιητικό χαρακτήρα, είτε προέρχεται από την παράδοση και τον θρύλο είτε πρόκειται για κατασκευή κάποιου διανοητή. Ο ποιητικός και συμβολικός χαρακτήρας του μύθου του Προμηθέα που αφηγείται ο Πρωταγόρας είναι προφανής. Αλλά όσο μεγάλη κι αν είναι η συμβολική αξία του, είναι επίσης φανερό πως δεν μπορεί να οδηγήσει με ακρίβεια στην επιστημονική γνώση. Βεβαίως και ο ίδιος ο Πλάτωνας χρησιμοποίησε πολλές φορές το μύθο (μύθος του σπηλαίου στην Πολιτεία) και ο ίδιος, πάντοτε όμως για να συμπληρώσει μια αυστηρή φιλοσοφική απόδειξη, όχι ως αυτόνομο τρόπο, ισοδύναμο με τις άλλες φιλοσοφικές μεθόδους, για να οδηγηθεί ο άνθρωπος στη γνώση. Πάντως, ίσως επειδή και ο ίδιος δεν απέρριπτε εντελώς την αξία της συμβολικής μυθικής αφήγησης, ο Πλάτωνας δεν είναι καθόλου ειρωνικός προς τον Πρωταγόρα στο σημείο αυτό.

6. **θυμοῦται** → οξύθυμος

Είναι οξύθυμος άνθρωπος γιατί δεν καταφέρνει να διαχειριστεί σωστά τα συναισθήματα του προς τους άλλους.

παρρηλιθότος → ερχομός

Ο ανέλπιστος ερχομός του προκάλεσε σε όλους μας χαρά.

θειή → αθέμιτος

Η χρήση αθέμιτων μέσων για την επαγγελματική ανέλιξη αποτελεί ένδειξη ανθρώπου με χαμηλό ήθος.

δόξα → δόγμα

Το χριστιανικό δόγμα επιβάλλει την αγαμία των κληρικών στα ανώτερα ιερατικά κλιμάκια.

οἶονται → οίηση

Η αλαζονεία και η οίηση αποτελούν χαρακτηριστικά ανθρώπου που δεν έχει αυτογνωσία.

Πρωτότυπο κείμενο (Ενότητα 12):

Α) Τι δέ; Τόδε οὐκ εἰκός, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνάγκη ἐκ τῶν προειρημένων, μήτε τοὺς ἀπαιδευτοὺς καὶ ἀληθείας ἀπείρους ἰκανῶς ἂν ποτε πόλιν ἐπιτροπεύσαι, μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ἐωμένους διατρίβειν διὰ τέλους, τοὺς μὲν ὅτι σκοπὸν ἐν τῷ βίῳ οὐκ ἔχουσιν ἓνα, οὗ στοχαζομένους δεῖ ἅπαντα πράττειν ἃ ἂν πράττωσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, τοὺς δὲ ὅτι ἐκόντες εἶναι οὐ πράξουσιν, ἠγούμενοι ἐν μακάρων νήσοις ζῶντες ἔτι ἀφικίσθαι;

Ἀληθῆ, ἔφη.

Ἡμέτερον δὴ ἔργον, ἦν δ' ἐγώ, τῶν οἰκιστῶν τάς τε βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὴν ἀναβάντες ἰκανῶς ἴδωσι, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται.

Τὸ ποῖον δὴ;

Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, καταμένειν καὶ μὴ ἐθέλειν πάλιν καταβαίνειν παρ' ἐκείνους τοὺς δεσμώτας μηδὲ μετέχειν τῶν παρ' ἐκείνοις πόνων τε καὶ τιμῶν, εἴτε φαυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι.

Πρωτότυπο κείμενο (Ενότητα 3):

Β) Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ γὰρ νομοθεταὶ τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς, καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιοῦσιν ἁμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθῆ φαύλης. Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· ἐκ γὰρ τοῦ καθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται καθαρισταί. Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθὸν οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξαντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

1. Να μεταφραστεί το κείμενο Β. [Μονάδες: /10]
2. Ποιος είναι ο ρόλος των φιλοσόφων (τάς τε βελτίστας φύσεις), όπως παρουσιάζεται στο κείμενο Α, και ποιος ο ρόλος των νομοθετών, όπως παρουσιάζεται στο κείμενο Β; Να συγκρίνετε το ρόλο του φιλοσόφου και του νομοθέτη, να αναφερθείτε στο σκοπό της δράσης τους και να αξιολογήσετε τη σημασία του καθενός. [Μονάδες: /15]
3. **καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθῆ φαύλης:** Να σχολιάσετε, από όλες τις απόψεις, την παραπάνω φράση του κειμένου Β επιμένοντας κυρίως στους προβληματισμούς που προκύπτουν από αυτή. [Μονάδες: /15]
4. Τι γνωρίζετε για τη διάλεξη ως μέθοδο των σοφιστών και ποιες είναι οι αντιρρήσεις του Σωκράτη ως προς αυτήν. [Μονάδες: /10]
5. **Μαρτυρεῖ, ἐθίζοντες, ἁμαρτάνουσιν, φθείρεται, διδάξαντος.** Να γράψετε ένα συνώνυμο στην αρχαία ελληνική και ένα ομόρριζο της νεοελληνικής για κάθε μία από τις παραπάνω λέξεις του κειμένου. [Μονάδες: /10]

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ:

1. (Τα παραπάνω) τα επιβεβαιώνει και αυτό που συμβαίνει στα κράτη· οι νομοθέτες δηλαδή να κάνουν τους πολίτες καλούς με τον εθισμό, και αυτή είναι η θέληση κάθε νομοθέτη, ενώ όσοι δεν το κάνουν αυτό σωστά δεν πετυχαίνουν αυτό που επιδιώκουν· σ' αυτό εξάλλου και διαφέρει το ένα πολίτευμα από το άλλο, το καλό από το λιγότερο καλό. Ακόμα, κάθε αρετή και γεννιέται και φθείρεται για τους ίδιους λόγους και με τα ίδια μέσα - το ίδιο και κάθε τέχνη· γιατί παίζοντας κιθάρα γίνονται και οι καλοί και οι κακοί κιθαριστές· και με ανάλογο τρόπο και οι οικοδόμοι και όλοι οι άλλοι τεχνίτες. Δηλαδή χτίζοντας με καλό τρόπο σπίτια θα γίνουν καλοί οικοδόμοι, όμως χτίζοντας με κακό τρόπο, κακοί. Γιατί, αν δε συνέβαιναν έτσι τα πράγματα, καθόλου δε θα χρειαζόταν ο δάσκαλος, αλλά όλοι θα ήταν καλοί ή κακοί από τη γέννησή τους.

2. Στο κείμενο Α ο Σωκράτης υποστηρίζει πως χρέος των φιλοσόφων, που κατόρθωσαν χάρη στη σωστή παιδεία να ανεβούν από το σπήλαιο της απαιδευσίας και της πλάνης στον επάνω κόσμο, είναι να μην ασχολούνται μόνο με τις πνευματικές τους αναζητήσεις και να μην απέχουν από την ενεργό πολιτική. Αντίθετα, πρέπει να κατεβούν στο σπήλαιο, να ασχοληθούν με πρακτικά ζητήματα και να φωτίσουν όλους τους απλούς ανθρώπους που ζουν ακόμη στην πλάνη του σπηλαίου.

Συγκεκριμένα, οι άνθρωποι που είναι εξαιρετικές φύσεις, οι προικισμένοι με ικανότητες, πρέπει να αναγκάζονται να ανεβαίνουν και να γνωρίζουν το αγαθό. Στη συνέχεια, επειδή θα θέλουν να παραμείνουν εκεί για πάντα, δεν πρέπει αυτό να τους επιτραπεί, αλλά και πάλι να αναγκάζονται να κατεβαίνουν στη σπηλιά, στην ενεργό πολιτική, και να αναλαμβάνουν να κυβερνήσουν και να ωφελήσουν με τις γνώσεις και την αρετή τους την πόλη ολόκληρη, να αναλάβουν το έργο της διαφώτισης και διακυβέρνησης των δεσμοτών. Αυτή είναι η θέση και αυτός ο ρόλος και το χρέος τους (πρόκειται για τους φύλακες και γενικά για τους άρχοντες της πλατωνικής πολιτείας).

Από την άλλη μεριά στο κείμενο Β το θέμα για το οποίο γίνεται λόγος είναι η σχέση ηθικής αρετής και πράξης, και πρέπει να δειχτεί ότι η ηθική αρετή δεν είναι εκ φύσεως, αλλά καλλιεργείται και κατακτιέται με την ηθική πράξη. Για να στηριχτεί αυτή η θέση, ο Αριστοτέλης μεταφέρεται στο χώρο της πολιτικής φέρνοντας τώρα ένα νέο επιχείρημα, σαν «μαρτυρία» (μαρτυρεί δέ...). Και το επιχείρημα είναι ο τρόπος με τον οποίο λειτουργούν οι νομοθέτες, με την προϋπόθεση βέβαια ότι προσπαθούν, με τον εθισμό στις καλές πράξεις, να κάνουν τους πολίτες να αποκτήσουν ηθική αρετή - αυτό είναι η πρόθεση και ο στόχος τους, στο γενικό πλαίσιο της επιδίωξης του καλού των πολιτών.

Υποστηρίζει λοιπόν ότι οι νομοθέτες, με τους νόμους που ψηφίζουν, θέλουν να κάνουν καλούς τους πολίτες ασκώντας τους να αποκτούν τις συγκεκριμένες συνήθειες. Και η άσκηση αυτή έχει την ίδια σημασία μ' αυτήν που έχει και η άσκηση στις τέχνες. Όπως οι νομοθέτες επιδιώκουν να κάνουν αγαθούς τους πολίτες τους με τον εθισμό και την άσκηση, έτσι και οι κάτοχοι μιας τέχνης επιδιώκουν να κάνουν καλούς τεχνίτες τους μαθητές τους. Η συνάφεια μάλιστα υπάρχει και στο γεγονός ότι όπως το έργο των νομοθετών, παρά την κοινή τους επιδίωξη, δεν έχει πάντοτε την ίδια επιτυχία (δε γίνονται όλοι οι πολίτες το ίδιο ενάρετοι), έτσι και οι τεχνίτες δε βλέπουν όλους τους μαθητές τους να μαθαίνουν το ίδιο καλά την τέχνη που τους διδάσκεται.

Το γενικό, βέβαια, συμπέρασμα στο οποίο θέλει να καταλήξει είναι ότι η ηθική αρετή δεν υπάρχει στον άνθρωπο από τη φύση του, γιατί τότε και οι νομοθέτες δε θα επιδίωκαν να κάνουν καλούς τους πολίτες με την άσκηση και τον εθισμό.

Ωστόσο, άλλοι από τους νομοθέτες οργανώνουν σωστά τον εθισμό των πολιτών και πετυχαίνουν το στόχο τους (υλοποιούν με επιτυχία την επιδίωξή τους μέσω των νόμων), άλλοι όμως θεσπίζουν τέτοιους νόμους, οι οποίοι δεν κάνουν σωστά τον εθισμό, με αποτέλεσμα οι νομοθέτες να πέφτουν έξω, να αποτυχαίνουν και να μην ασκούν τους πολίτες έτσι, ώστε αυτοί να αποκτήσουν ηθική αρετή. Εξάλλου αυτή είναι και η αιτία που διαφοροποιεί τα πολιτεύματα σε καλά και σε λιγότερο καλά: η επιτυχία ή η αποτυχία στο

ἐθίζειν τους πολίτες.

Σύμφωνα λοιπόν με τα δύο παραπάνω κείμενα οι φιλόσοφοι από τη μια μεριά είναι υπεύθυνοι για τη σωστή πολιτική οργάνωση της πολιτείας και για την κατάκτηση και τη μετάδοση της παιδείας, ενώ από την άλλη οι νομοθέτες είναι υπεύθυνοι για τη μετάδοση και την κατάκτηση της ηθικής αρετής. Ωστόσο, παρόλο που ο ρόλος τους δεν φαίνεται κοινός, στην ουσία σχετίζεται, καθώς και οι δύο με διαφορετικό τρόπο και ρόλο πετυχαίνουν τον ίδιο πολιτικό στόχο, δηλαδή την ομαλή κοινωνική και πολιτική συμβίωση των πολιτών σε μια πόλη κράτος, καθώς από τη μια οι φιλόσοφοι τη διοικούν και την «εκπαιδεύουν», ώστε να λειτουργεί σωστά, ενώ από την άλλη οι νομοθέτες φροντίζουν για τη διαμόρφωση ηθικών πολιτών, που λειτουργούν ευνομούμενοι στην πόλη κράτος και έτσι αυτή διέπεται από ομαλότητα και σωστή διοικητική οργάνωση, αφού τα ηθικά της μέλη συμπεριφέρονται σωστά μέσα σε αυτή.

3. Η φράση αυτή του κειμένου δημιουργεί πολλαπλό προβληματισμό και πρέπει να γίνουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις:

Ως προς το περιεχόμενό της. Το θέμα που εξετάζει ο Αριστοτέλης είναι η απόκτηση της ηθικής αρετής. Έτσι, η αναφορά των πολιτευμάτων και η διάκρισή τους σε δύο κατηγορίες (σε καλά και σε λιγότερο καλά) δίνει την εντύπωση ότι το κείμενο απομακρύνεται από το θέμα. Όμως ο Αριστοτέλης δεν αναφέρεται στα πολιτεύματα κατά παρέκβαση, ανεξάρτητα ή εμβόλιμα, αλλά συνδέει την αξία τους με την αρετή των πολιτών, την οποία αυτοί κατακτούν με μεγαλύτερη ή με μικρότερη επιτυχία, ανάλογα με τη συμβολή των νομοθετών. Επομένως η αναφορά στην αξία των πολιτευμάτων απορρέει από το θέμα της αρετής και είναι περιστασιακή.

Ως προς τη θέση των λέξεων. Η κανονική σειρά των λέξεων μέσα στη φράση θα ήταν: διαφέρει πολιτεία αγαθή πολιτείας φαύλης. Όμως οι λέξεις της φράσης βρίσκονται μέσα στο κείμενο σε διαφορετικές θέσεις: πολιτεία πολιτείας αγαθή φαύλη. Αυτό οφείλεται ίσως και πάλι στο γεγονός ότι τα κείμενα του Αριστοτέλη είναι προσωπικές σημειώσεις, βοηθητικές για την προφορική διδασκαλία του, και επομένως σε μερικά σημεία έχουν κάποια χαρακτηριστικά (συντομία, ελλειπτικότητα κ.λπ.) του προφορικού λόγου.

Οι φιλόλογοι συμφωνούν ότι σ' αυτό το σημείο τη διατύπωση του Αριστοτέλη τη χαρακτηρίζει συντομία και ελλειπτικότητα. Σε συνδυασμό μάλιστα με τη θέση που έχουν οι επιθετικοί προσδιορισμοί («αγαθή», «φαύλης») στο τέλος της πρότασης (αντί: «πολιτεία αγαθή πολιτείας φαύλης»), είναι φανερό ότι όλα αυτά αποτελούν τυπικά χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου, που «προϋποθέτει σε μεγαλύτερο βαθμό την οξύνοια και τη μνήμη του ακροατή» (Δ. Λυπουρλή, Αριστοτελικά Μελετήματα).

Είναι βέβαιο πως ο Αριστοτέλης (όπως και ο Πλάτων σε αρκετά σημεία του έργου του) επιχειρεί με τον τρόπο αυτό να αποδώσει τον φυσικό και αβίαστο προφορικό λόγο, αφού μόνο μ' αυτόν σου επιτρέπεται να συμπληρώσεις τη φράση σου με διάφορους προσδιορισμούς «εκτός σειράς».

Ο Δ. Λυπουρλής υποστηρίζει ότι ο Αριστοτέλης εδώ χρησιμοποιεί συνειδητά αυτόν τον εκφραστικό τρόπο, γιατί η χρήση των δύο επιθέτων στο τέλος του παραδείγματος πετυχαίνει την επανασύνδεση με το συζητούμενο θέμα, που είναι «η αρετή και οι διάφορες βαθμίδες από τις οποίες περνά ο άνθρωπος στην προσπάθειά του να την κατακτήσει» και όχι βέβαια η διαφορά ανάμεσα στα πολιτεύματα. Τοποθετώντας, δηλαδή, ο Αριστοτέλης τα επίθετα αγαθή και φαύλης στο τέλος της φράσης πετυχαίνει να μας θυμίσει ότι «κάθε φορά που μιλούμε για διαφορά πολιτεύματος από πολίτευμα, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι στην ουσία πρόκειται για διαφορά ως προς την πρόοδο των πολιτών στον τομέα της αρετής».

Ως προς τη σημασία της λέξης φαύλης. Το επίθετο φαύλος (= ευτελής, ασήμαντος, κακός) στο κείμενο έχει διαφορετική σημασία από την κανονική: όταν κάνει λόγο ο Αριστοτέλης για φαύλην πολιτείαν, εννοεί όχι το κακό πολίτευμα, αλλά το λιγότερο καλό, το υποδεέστερο.

Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχουν κακά πολιτεύματα αλλά ότι όλα είναι καλά, άλλο σε μεγαλύτερο και άλλο σε μικρότερο βαθμό. Αυτή η αξιολογική διαβάθμιση (ανώτερα και κατώτερα πολιτεύματα) απορρέει από το μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό επιτυχίας της προσπάθειας των νομοθετών να εθίσουν τους πολίτες στην αρετή. Αυτός ο βαθμός επιτυχίας είναι το κριτήριο της διάκρισης της πολιτείας σε *ἀγαθὴν* και *φασύλην*.

Το παραπάνω κριτήριο για τη διάκριση της πολιτείας σε *ἀγαθὴν* και *φασύλην* θα μπορούσαμε να το συσχετίσουμε με τη σημερινή πραγματικότητα: Στόχος του σημερινού κράτους είναι η τάξη και η ασφάλεια, και ο ρόλος του είναι πολλαπλός, στο πλαίσιο της πολυπλοκότητάς του. Έτσι, το σύγχρονο κράτος δικαίως διαιτητεύει στις συγκρούσεις κοινωνικών ομάδων και τάξεων, φροντίζει για τη λειτουργία της αγοράς, ρυθμίζει θέματα αδυνάτων (ανέργων, αναξιοπαθόντων κ.λπ.), υπερασπίζεται και εγγυάται τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών (το δικαίωμα της ατομικής ελευθερίας, της εργασίας, της σύνταξης), χωρίς βέβαια να κινείται έξω από τους κανόνες της ηθικής. Ωστόσο, η ηθική σήμερα εμπίπτει στο πλαίσιο κυρίως της δικαιοδοσίας της θρησκείας, ενώ το νομικό και το ηθικό δίκαιο είναι διαφορετικά. Σύμφωνα με τα παραπάνω, τα κριτήρια για την αξιολόγηση ενός σύγχρονου κράτους δεν είναι ηθικά.

4. Η δεύτερη σοφιστική μέθοδος είναι η διάλεξη την οποία ο Σωκράτης δε διστάζει να ειρωνευτεί και να υπονομεύσει με κάθε τρόπο. Ο Σωκράτης ισχυρίζεται πως έχει πολύ κακή μνήμη και του είναι αδύνατον, όταν ακούει μια μακροσκελή διάλεξη πάνω σε κάποιο θέμα, να συγκρατεί όλες τις λεπτομέρειες! Τι σημαίνει αυτό στην πραγματικότητα; Πως σε μια διάλεξη, ο ομιλητής εκθέτει διάφορες ιδέες τις οποίες ο ακροατής δεν έχει καν το χρόνο να εξετάσει. Επομένως, η μέθοδος της διάλεξης είναι μέθοδος πειθούς, όχι μέθοδος προσέγγισης και κατάκτησης της αλήθειας. Μπορεί, συνεπώς, να είναι καλή για τις πολιτικές συνελεύσεις και τα δικαστήρια, αλλά σίγουρα όχι για τη φιλοσοφία, που σκοπός της είναι η αναζήτηση της αλήθειας.

5. μαρτυρεῖ – συνώνυμο: ὁμολογεῖ – ομόρριζο: μάρτυρας
 ἐθίζοντες – συνώνυμο: ἀσκοῦντες – ομόρριζο: εθισμός
 ἁμαρτάνουσιν – συνώνυμο: ἀποτυγχάνουσι – ομόρριζο: αμαρτωλός
 φθείρεται – συνώνυμο: ἀφανίζεται – ομόρριζο: φθορά
 διδάξαντος – συνώνυμο: συμβουλευσάντος – ομόρριζο: διδασκαλία